

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“

ОТЧЕТ ЗА 2017 ГОДИНА

Съдържание

I Проблематика

1.1. Преглед на изпълнението на целите (стратегически и оперативни), оценка и анализ на постигнатите резултати и на перспективите на ИБЕ в съответствие с неговата мисия и приоритети, съобразени с утвърдените през 2017 г. научни теми.

1.2. Изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030

1.3. Полза / ефект за обществото от извършваните дейности

1.4. Взаимоотношения с други институции

1.5. Общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата

2. Резултати от научноизследователската дейност през 2017 г.

2.1. ЕДНО най-значимо научно постижение

2.2. ЕДНО най-значимо научноприложно постижение

3. Международно научно сътрудничество

4. Участие в подготовката на специалисти

5. Иновационна дейност и анализ на нейната ефективност

6. Стопанска дейност

7. Кратък анализ на финансовото състояние за 2017 г.

8. Издателската и информационната дейност на ИБЕ за 2017 г.

I Проблематика на звеното

1.1. Преглед на изпълнението на целите (стратегически и оперативни), оценка и анализ на постигнатите резултати и на перспективите на звеното в съответствие с неговата мисия и приоритети, съобразени с утвърдените през 2017 г. научни теми.

Институтът за български език към Българската академия на науките е национален научен център за изследване и описание на българския език – на неговото съвременно състояние, на историята му, на диалектното многообразие в него и на връзката му с други езици.

Мисията на Института за български език е свързана с:

- Развитие на фундаменталните и научноприложните изследвания на българския език в

съответствие с националните и европейските приоритети;

- Провеждане на научни изследвания за описание, съхранение и популяризиране на българското езиково културноисторическо наследство;
- Разработване на езикови технологии за български език;
- Приложение на изследователски подходи и езикови технологии в образованието по български език.

Институтът за български език извършва разнообразни експертни услуги, свързани с правилната употреба на българския език, за целите на институции и граждани.

Главен обект на изследователската дейност на Института за български език е езикът на българите, който има основна роля за изграждане и поддържане на българската национална идентичност. Научните проекти, разработвани в Института, допринасят за запазване на езиковото културноисторическо наследство на България, за съхраняване на националната идентичност и за развитие на българското общество. Българистичните изследвания по лексикология, история на езика, диалектология, етимология, ономастика, етнолингвистика, съпоставителните изследвания с други езици, проблемите на езиковедската теория и др. са принос към изследването на културното разнообразие в Европа и света, като едновременно с това открояват богатството и спецификата на българския език. Учените от Института интегрират в научните и научноприложните си изследвания най-съвременни методи и средства в областта на теоретичната и приложната лингвистика, включително при създаването на общодостъпни езикови ресурси и програми за обработка на езика, за да гарантират стойността на постигнатите резултати за обществото.

През 2017 г. изследователите от Института за български език успешно продължиха да работят върху **17 научни проекта**, утвърдени от Научния съвет на Института през 2015, 2016 и 2017 година и финансирани от бюджетната субсидия. Темите на проектите са пряко свързани с основните приоритетни направления за изследване и развитие на Института за български език:

- Теоретични езиковедски изследвания;
- Академични речници на българския език;
- Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка;
- Езикова култура;
- Езиково културноисторическо наследство на българите;
- Извори за историята на българския език.

Положителната оценка, която може да се даде за дейността на Института за български език при Българската академия на науките през 2017 година, се основава на:

- Сериозните научни и научноприложни резултати, отразени в голям брой публикации и цитирания в престижни научни издания;
- Успешното приложение на езиковите технологии в съответствие с приоритетни направления на *Иновационната стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014 – 2020* и *Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030*;
- Активното участие в проекти на европейско, регионално и национално ниво;
- Експертното обслужване на държавата и обществото;
- Участието на учени в престижни международни научни организации, в програмни комитети на международни конференции, в редколегии на авторитетни международни списания и др.;
- Активните контакти с водещи университети и научни институции в страната и чужбина;
- Развитие и прилагането на съвременни изследователски подходи в обучението по български език.

По-конкретно **основните резултати от научноизследователската дейност** на Института за български език са, както следва:

1.1.1. Системно проучване и описание на граматичната структура и лексикалния състав на съвременния български книжовен език

В Института се извършват теоретични и научноприложни изследвания, свързани с описанието на лексикалния състав и граматиката на съвременния български книжовен език. Публикуваните от Института правописни речници и граматики имат характера на официални нормативни справочници за правопис и пунктуация, а разнообразните лексикографски ресурси предоставят актуална информация за лексикалния състав на българския език.

А) Изследване на граматичната система на съвременния български книжовен език и писмената практика

През 2017 г. продължи работата по „Нормативната граматика на българския език“, която включва описание на съвременното състояние на граматичната система на българския език, както и на проблемни явления в езиковата практика.

Б) Проучване на съвременното състояние на българската лексика и лексикографско описание на българския език

В рамките на основния лексикографски проект на Института – многотомния тълковен „Речник на българския език“ (достъпен на: <http://ibl.bas.bg/rbe/>), продължи работата върху поредния XVI том (буква С), като през 2017 г. са съставени над 700 компютърни страници с речникови статии. Двустепенно са редактирани 717 компютърни страници. Продължава дигитализирането на лексикалните архиви на речника (обработени са материалите от букви Т – Ц от Общия архив).

През 2017 г. в рамките на проекта „Терминологична практика“ продължи работата върху „Речник на основните термини в българската наука. Т. V. Икономика“, като са съставени дефинициите на над 4 300 термина от областите: теория на икономиката и микроикономика, макроикономика, икономика на селското стопанство и вътрешна търговия, икономика на туризма, транспорта и енергетиката, маркетинг, мениджмънт и реклама.

В) Разработване на проблеми от областта на теорията за езика

През 2017 г. продължиха теоретичните изследвания в рамките на проекта „Език. Личност. Общество“, в резултат на което са завършени две монографии („Език и личност при социализма“ с автор Максим Стаменов и „Речевият акт и заличаването на „действителността“ с автор Светлана Питкевич) и една студия.

1.1.2. Запазване и утвърждаване на българската национална идентичност като част от културното разнообразие в Европа и света

В Института се изследват и издават писмени езикови паметници – от IX – X до XIX в., проучва се произходът на българската лексика, описва се състоянието на българските диалекти, на българската ономастична система, разработват се проблеми от областта на взаимоотношенията между езика и културата на българския народ.

В резултат от работата по проекта „Българско ръкописно наследство от Средновековието и новото време (издания и изследвания на писмени паметници)“ през 2017 година са завършени два монографични труда: „Езикът на епиграфските паметници от българското гробище в квартал Ферикьой, Истанбул“ с автор Георги Митринов и „Езикът на апокрифите“ с автор Явор Милтенов.

През 2017 г. приключи проектът „Електронни езикови ресурси от оригинални творби на Българското средновековие“, по който е създаден електронен архив от 31 текстови масива, обхващащи над 250 стр., като резултатите са отразени в 18 научни публикации, от които 7 студии. Започна съставянето на „Библиография по българска историческа лексикология“. Извършени са проучвания върху оригиналните произведения на Патриарх Евтимий, в резултат на което са разработени 652 речникови статии. През 2017 г. излезе от печат и трудът на доц. Ивона Карачорова „Боянски псалтир. Среднобългарски ръкопис от XIII в.“ София: Чудомира. 2017. ISBN 978-619-907-785-6.

През 2017 г. продължи работата върху многотомния „Български етимологичен речник“. Излезе от печат VIII том на речника. Изработен е материал за IX том в обем от 100

стр. (думи с начално х-). Част от думите получават за пръв път етимологично обяснение, при други се правят поправки и допълнения на съществуващи етимологии. Предоставен е свободен онлайн достъп до съдържанието на първите седем тома на речника (<http://ibl.bas.bg/lib/>).

По проектите „Диалектни атласи“ и „Изследване на българските диалекти на различни езикови равнища“ продължи изследването на българските говори, основано на богат и автентичен материал от цялата езикова територия. Значителни резултати са постигнати в проучванията на българските говори във от държавните граници, представени в 18 публикации и в монографията на доц. Ана Кочева „Смесеният език на виенските българи (принос в теорията и практиката на проучването на билингвизма)“. София: Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“, 2017. ISBN 978-954-924-890-6. Продължава и работата по „Българския диалектен речник“.

В рамките на проекта „Етнолингвистични и приложни изследвания. Картината на света в българския език в съпоставка с други езици“ през 2017 г. продължи работата по „Етнолингвистичен речник на българската народна медицина“ (електронният архив е допълнен с близо 20 000 лексеми, изработени са и над 500 речникови статии) и изследването „Музикалният свят на българина в лексикалната система на българските диалекти (етнокултурни аспекти)“ (съставен е електронен архив от близо 600 диалектни лексеми, 100 лексеми от класически старобългарски паметници и 160 фразеологични единици).

В рамките на проекта „Етнокултура и национален комуникативен стил“ се изследват културните сценарии и речевото поведение, обидните думи в конфликтногенни сценарии, метаезикът и пунктуацията, медийният дискурс. Проектът „Съпоставително-типологичните и граматични аспекти на лексикалните и граматичните изследвания в родствени и неродствени езици“ е насочен към теоретични и практически аспекти на съпоставителната граматика и лексикология.

Продължи работата по проекта „Топонимията на Западна България – свидетелства за национална идентичност“ с ономастично изследване на 3 000 названия на географски обекти от бившата Цариградска околия, проучване на топонимията от Западна България с оглед на имената, съдържащи названия на растения (имена на плодове и плодни дървета) и описанието на топоними от землищата на 63 селища от Западна България.

1.1.3. Разработване на електронни езикови ресурси и програми за обработка на езика

В Института за български език се разработват езикови ресурси – едно- и многоезикови речници, едноезикови и паралелни корпуси, Българският уърднет и др., и програми за тяхната обработка, включително програми за частичен синтактичен анализ, за автоматично извличане на информация от писмени текстове, за автоматична лингвистична анотация и др.

В рамките на проекта „Семантични ресурси и програми за обработка на езика“ Българският уърднет беше разширен с 6 159 синонимни множества. Към момента общият обем на Българския уърднет е 121 282 синонимни множества, от които 78 522 са създадени или проверени от експерти, а останалите са приписани автоматично. Синонимните множества съдържат 253 145 лексикални единици и са свързани помежду си посредством 225 512 семантични и деривационни релации. Българският уърднет е достъпен на адрес: <http://dcl.bas.bg/bulnet/>.

Посредством Речниковия портал „ЛексИт“ (http://ibl.bas.bg/dictionary_portal/) се осигурява единен достъп до следните лексикални ресурси: речник на словоформите, синонимен и антонимен речник, регистър на фразеологизмите, речник на новите думи, тълковен речник – „Речник на българския език“, три терминологични българско-английски речника.

В рамките на проекта „Българският национален корпус“ (<http://dcl.bas.bg/bulnc/>) през 2017 г. продължи работата по създаването на голям унифициран речник на съставни

лексикални единици, съдържащо детайлно граматично описание (добавени са нови 3 342 единици). Разработена е система за извличане и първична лингвистична обработка на текстове от български и международни новинарски сайтове. Извлечени са новини на български (44 014 626 изречения) и новини на английски (120 258 631 изречения). Анотирана е българската част от многоезиков корпус със съставни глаголни лексикални единици на 18 езика (2 406 единици).

1.1.4. Информационно и експертно обслужване на българската държава и общество

Кодифицирането на книжновноезиковата норма на българския език е сред основните задачи на Института за български език. За целта се извършва системен анализ на съвременното състояние на езика и се изработват нормативни справочници с официален характер. Речниците, които Институтът подготвя, отговарят на нуждите на съвременното общество от качествени и професионално изработени източници на информация за значението, формите, употребата и произхода на лексиката на българския език.

В рамките на проекта „Езикова култура и езикова политика. Съвременна правописна практика“ се обръща внимание на процесите и проблемите в правописната практика (чрез събиране и анализ на въпросите, зададени към Службата за езикови справки и консултации). През 2017 г. е разработен онлайн справочник за езикови справки и консултации, който включва реално зададени въпроси и техните отговори и е предназначен за широк кръг от потребители. Изработена е детайлна класификация на типовете въпроси, създадена е база от данни, която към края на 2017 г. включва около 500 въпроса и отговора.

1.2. Изпълнение на *Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030*

Проектите, които Институтът разработва, са насочени към постигането на основната цел (развитие и модернизирание на научните изследвания), специфичните цели и изпълнението на дейностите към тях на *Националната стратегия за развитие на научните изследвания 2017 – 2030*:

- Институтът осигурява възможности за повишаване на квалификацията на учените и за кариерното им развитие, основани на единни изисквания и обективни наукометрични показатели (Специфична цел 1, Дейности 1.1, 1.2 и 1.3). През 2017 година са проведени 3 процедури за заемане на академичната длъжност „професор“, 3 за заемане на академичната длъжност „доцент“ и е защитена една дисертация за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

- Предприемат се мерки за разширяване на възможностите, които предоставя докторантурата като първа стъпка в научната кариера (Специфична цел 3, Дейности 3.1, 3.3) чрез включването на младите учени и докторантите в научни задачи, конференции, осигуряване на възможности за допълнителното им финансиране чрез включването им в работа по проекти, както и използване на възможностите на *Програмата за подпомагане на младите учени в БАН*. През 2017 г. успешно завърши работата по четири проекта, финансирани от първата сесия на Програмата през 2016 г. (ПМС № 347/08.12.2016 г.): „Семантична класификация на прилагателните в Българския уърднет“ на гл. ас. д-р Валентина Стефанова, „Влияние на съвременните демографски процеси върху топонимията в Пловдивския регион“ на докторант Красимир Коилов, „Корпусно базирани подходи в българската неография (теоретични и научноприложни аспекти)“ на гл. ас. д-р Атанаска Атанасова, „Неологизационни явления в българската и чешката лексика и тяхното лексикографско описание (неологизми от областта на спорта)“ на докторант Димитър Колев. Трима докторанти спечелиха финансиране по проекти от втората сесия на *Програмата за подпомагане на млади учени и докторанти в БАН – 2017 г.* в следните области: компютърна лингвистика (Тодор Лазаров с „Българо-английски граматични паралели с оглед на машинния превод. Обогатяване на статистически модел за превод от български на английски с лингвистична информация“), диалектология (Кремена Дюлгерова-Узунова с „Лексикалната

система на с. Долен, Златоградско“), история на българския език (Димитрия Иванова с „Материалната и духовната култура на българина според лексиката на софийските книжовници от XVI век“).

- Учените от Института работят съвместно с български учени от чужбина и се стремят да привличат водещи учени от чужбина (Специфична цел 3, Дейност 3.4) чрез съвместни проекти и научни изследвания. На работни посещения в Института са били 27 чуждестранни изследователи от 11 страни в рамките на общо 156 дни.

- В рамките на проектите се търсят възможности за поддържане на инфраструктурата и осигуряване на съвременни условия за научни изследвания (Специфична цел 4, Дейност 4.4). Двама учени от Института осъществиха преподавателска мобилност по програма „Еразъм+“ (гл. ас. д-р Велислава Стойкова – в Университета „Солент“ в Саутхемптън; гл. ас. д-р Цветана Димитрова – Университет Ка’ Фоскари във Венеция) с изнесен цикъл лекции. Доц. д-р Руска Станчева и ас. Магдалена Абаджиева бяха на работни посещения по програма „Еразъм+“ съответно в Университета в Торун и в Университета в Загреб.

- Чрез научните си изследвания Институтът се стреми да запази и утвърди позициите си на международната научна сцена по количество, качество и видимост на научната си продукция (Специфична цел 5, Дейности 5.1, 5.2), като насърчава публикуването в авторитетни международно реферирани научни списания (над 100 от публикациите на учени от Института за 2017 г. са в международно реферирани научни издания).

- Научноизследователската дейност на Института е свързана с националната идентичност и с проблеми от национално и обществено значение (Специфична цел 6, Дейности 6.1, 6.2), от което следва, че научните трудове на Института са именно в тази тематика, както и проектите, които Институтът изпълнява.

- Институтът изпълнява национални и международни проекти, които отговарят на приоритетните области „Информатика и информационни и комуникационни технологии“ и „Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии“ на *Иновационната стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014 – 2020 г.* (Специфична цел 7), включително с партньори от бизнеса (латвийската компания за автоматичен превод „Тилде“, преводаческата агенция „Софита“, софтуерната компания „Тетраком Интерактивни решения ООД“), чрез което се стреми да стимулира интереса на бизнеса към инвестиции в науката (Специфична цел 8), като една от целите на Института е фокусът върху тези изследвания да се задълбочи и да се използват пълноценно възможностите на европейските програми в областта на научноизследователската и развойната дейност (Специфична цел 9, Дейност 9.1).

- Учените се стремят да задълбочат своето участие в европейското изследователско пространство и да разширят участието си в международни научни колективи (Специфична цел 9, Дейности 9.1, 9.2, 9.3). В научните колективи на проектите, които Институтът изпълнява с финансиране по Фонд „Научни изследвания“ и с европейско финансиране, участват чуждестранни учени, а през 2017 г. учени от Института са участвали в научните колективи на 17 международни проекта с екипи от чуждестранни образователни и научни институции, в редакционните съвети на 10 чуждестранни списания и научни поредици, в програмните комитети на 4 чуждестранни научни конференции.

Значителна част от дейностите са свързани с работа по проекти, финансирани от външни за Института източници. От Фонд „Научни изследвания“ са финансирани три проекта за фундаментални научни изследвания (1 от проектите е класиран на конкурсната сесия през 2017 г.). В рамките на проекта „Изследване на обществените нагласи и ценностните ориентации към българския книжовен език като фактор при кодификацията на нормите му“ (договор ДН 10/5 от 15.12.2016 г.) през 2017 г. е направено задълбочено проучване на историята на кодификацията на някои граматични норми: правилото за пълен и кратък член, окончанието за 1 л. мн. ч. на глаголите от първо и второ спрежение, употреба на

главни и малки букви при съставните собствени имена, правилата за учтива форма, бройна форма, променливо Я. Резултатите са публикувани в Приложението на списание „Български език“ за 2017 година. Проектът „Семантична мрежа с широк спектър от семантични релации“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ (договор ДН 10/3 от 14.12.2016 г.), предлага фундаментално научно изследване в областта на семантиката на естествения език. Извършената през 2017 година работа по проекта включва съпоставителен анализ на семантичните релации, включени в Принстънския, Българския и Полския уърднет, и анализ на семантичните примитиви на съществителните и глаголите в Уърднет. Резултатите от работата са публикувани на адрес: http://dcl.bas.bg/PWN_SPA/.

По програми на Европейската комисия са получили финансиране следните проекти: „Автоматичният превод на Механизма за свързване на Европа за Председателството на Съвета на Европа (CEF Automated Translation for the EU Council Presidency)“, финансиран от Connecting Europe Facility (CEF), Telecommunications Sector Programme (Механизъм за свързване на Европа, Програма на Сектор Телекомуникации), номер 2016-EU-IA-0121 I, и „Координиране на езиковите ресурси в Европа (European Language Resource Coordination)“, финансиран от Connecting Europe Facility (CEF) Digital Programme (Механизъм за свързване на Европа, Програма Дигитализация) (SMART 2014/1074, Ref. Ares (номер SMART (2014) 2275366)).

В изследователските колективи на национални и международни проекти с външно финансиране са се включили 35 сътрудници на Института.

- В рамките на научноизследователската си дейност Институтът за български език традиционно се стреми не само да поддържа активни връзки с образованието, бизнеса, държавните органи и обществото като цяло, но и да ги интензифицира (Специфична цел 10, Дейност 10.1). През 2017 г. за това спомогнаха дейностите по проекта „Написаното остава. Пиши правилно!“, финансиран в рамките на дейност „Въвеждане на съвременни методи в образованието и работата с младите таланти“ (ПМС № 347/08.12.2016 г., т. 5). В дейностите по проекта са се включили 29 сътрудници на Института.

- Учените от Института са традиционно много активни популяризатори на постиженията на научната общност (над 200 обществени и медийни изяви за 2017 г.) с цел повишаване на информираността на обществото за постиженията на науката и за научните аспекти на актуални проблеми (Дейност 10.2).

1.3. Полза / ефект за обществото от извършваните дейности

Справочниците с нормативен характер систематизират и представят в достъпен вид книжовноезиковите норми и по този начин значително подпомагат работата на публичните институции и на гражданите.

Многоотомният академичен „Речник на българския език“, „Българският диалектен атлас“, „Българският етимологичен речник“, *Българският уърднет*, интернет справочниците „Инфолекс“ и „Неолекс“, Речниковият портал „ЛексИт“, електронната библиотека „Българско езикознание“ намират широко приложение в редица хуманитарни научни направления и се използват от различни институции. Тези ресурси са насочени към потребността на обществото от актуално знание за значенията, употребата и произхода на думите в българския език, към което има голям обществен интерес. По тази причина през 2017 година са публикувани като електронни книги „Български диалектен атлас. Обобщаващ том. I – III. Фонетика. Акцентология. Лексика“. София: Книгоиздателска къща „Труд“, 2001 (<http://ibl.bas.bg/lib/bda/#page/1/mode/1up>), „Български диалектен атлас. Обобщаващ том. IV. Морфология“. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2016 (<http://ibl.bas.bg/lib/bda4/#page/1/mode/1up>), „Български етимологичен речник“, Т. I - VII. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 1971 – 2010. (<http://ibl.bas.bg/informatsiya/uslugi/elektronna-biblioteka/>, <http://ibl.bas.bg/lib/>). Широк интерес предизвикват и другите речници и ресурси, създадени в Института за български език, което показва, че те задоволяват обществена необходимост като източници на информация за

българската лексика и фразеология. Данните от лингвогеографските атласи са свидетелство за диалектното разпространение на българския език сред останалите езици в Европа. *Интерактивната карта на българските диалекти* (http://ibl.bas.bg/bulgarian_dialects/) е източник на автентична информация за разнообразието на българските диалекти.

Публикуваните нови изследвания от областта на лексикологията, историята на езика, диалектологията, етимологията, етнолингвистиката, ономастиката и др. допринасят за изясняване на въпросите за корените на славянското езиково единство и за разкриване на връзките на българския език и българския народ с други езици и народи – славянски, балкански, индоевропейски и неиндоевропейски. Дългосрочен ефект за обществото с оглед на проучването на важен елемент на българската национална идентичност – езика в лексикалния му аспект, имат извършваните лексикални изследвания върху българския език и особено тези, които се отнасят до най-новата българска лексика – те представляват интерес не само за учени, преподаватели, студенти, учители, културни дейци, но и за широката общественост.

Създаваните в Института за български език езикови архиви и корпуси имат важно значение за лексикологията и лексикографията, за диалектологията, за историята на езика, за етимологията, за етнолингвистиката, за ономастиката, за терминологията, за славистиката, балканистиката, европеистиката, за други хуманитарни науки. Един от най-популярните езикови ресурси, с разнообразни приложения, е *Българският национален корпус* (<http://search.dcl.bas.bg/>), който постоянно е разширяван и усъвършенстван. Поддържа се центърът МЕТА-СПОДЕЛЯНЕ (част от европейската мрежа от центрове за споделяне на езикови ресурси), посредством който се разпространяват 34 езикови ресурса и програми за тяхната обработка (<http://metashare.ibl.bas.bg/>). Свободният и улеснен достъп до езиковите и програмните ресурси е полезен както за изследователите и компаниите, работещи в областта на езиковите информационни технологии, така и за дейността на научните и образователните институции.

1.4. Взаимоотношения с други институции

Институтът за български език има официално подписани споразумения за сътрудничество с Катедрата по български език към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Катедрата по български език при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Филиала на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ в Смолян, Нов български университет, Института за литература при Българската академия на науките, Института за роботика „Свети Апостол и Евангелист Матей“ и Националното издателство за образование и наука „Аз-буки“, софтуерната компания „Тетраком Интерактивни решения ООД“, преводаческата агенция „Софита“. Институтът за български език е член на МЕТА-НЕТ – европейската мрежа за високи постижения в областта на езиковите технологии, както и на Европейската федерация на националните езикови институти (ЕФНЕИ).

Традиционно учени от Института за български език си сътрудничат с други звена на БАН при разработването на научни проекти. Членове на Института участват в проектите: „Изследване и издание на писмени паметници от времето на Иван Александър“ (подтема: „Песнивецът на цар Иван Александър – изследване и издание“) на Кирило-Методиевския научен център към БАН; „Външни миграции в България, XIX – XXI в. – историко-демографски, социално-антропологически и етнокултурни елементи“ на Института за исторически изследвания при БАН; „Светци, святи личности, управници, владетели. Книгите и властта на двата бряга на река Дунав през Средните векове“, проект по ЕБР с Института за история към Румънската академия, Института за исторически изследвания и Кирило-Методиевския научен център към БАН; „Траките – генезис и развитие на етноса, културни идентичности, цивилизационни взаимодействия и наследство от Древността“ (съвместно с други 21 института на БАН; разработвана от екипа от ИБЕ тема: „Следи от тракийския език в българската ономастика“); „Македония – минало и съвремие“ (проект на Македонския

научен институт); „Външни миграции в България, XIX – XXI в.: историко-демографски, социално-антропологически и етнокултурни аспекти“ (подтема: „Езикова и етнокултурна интеграция на имигрантите в българското общество през XXI век“), проект на Института за исторически изследвания при БАН; „Българският литературен пантеон и славянският свят в научното наследство на Борис Йоцов: реконструкция на идеите“, проект на Института за литература при БАН, финансиран от Фонд „Научни изследвания“; „Местно производство, облекло и езиково богатство (Принос към историческата лингвистика и антропологията на облеклото)“, съвместен проект, финансиран от Фонд „Научни изследвания“, на Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН, Архива на БАН и Софийския университет „Св. Климент Охридски“; „Scripta Bulgarica: дигитална библиотека за старобългарска книжнина“ – проект на Института за литература при БАН; Holy Men, Priests, Rulers, Judges: the Book and the Power on the Both Banks of the Danube River during the Middle Ages – проект между БАН и Румънската академия; Dualist Heresies in the History of South-East Europe (9th-15th centuries) – проект към център Seraneum при Университета на Лодз, финансиран от Националния научен център на Полша.

Признание за авторитета на Института за български език са преките контакти и съвместната работа с редица неправителствени изследователски и културни институции обществени организации като Британския съвет (за отбелязване на Международния ден на майчиния език и Европейския ден на езиците). Учени от Института са членове на ръководния съвет на Фонд „Академик Владимир Георгиев“ към „Фонд 13 века България“.

През 2017 година продължиха активните контакти с медиите за популяризиране на научните постижения, както и за коментари по езикови въпроси. Учените от Института са публикували свои научнопопулярни материали в редица издания и са участвали в над **210** обществени и медийни изяви, в това число по Българската национална телевизия и Българското национално радио, Нова телевизия, БТВ, телевизия „Европа“, „България он еър“, „Би Ай Телевизия“, „Дарик радио“, Радио България, БНР – Радио Шумен, Радио Благоевград, БГ Радио, Телевизия Евроком, ТВ СКАТ, агенция „Фокус“, агенция „Фрогноз“, агенция „Медияпул“, както и във вестниците „Монитор“, „Азбуки“, „Телеграф“, „Труд“, в редица информационни сайтове. В някои медии се поддържат специализирани рубрики по езикови проблеми (като например предаването „За думите“ по програма „Христо Ботев“ на БНР), в които редовно участват сътрудници на Института. През 2017 г. в ежеседмичната рубрика на Института за български език *Написаното остава. Пиши правилно!* във в. „Азбуки“ бяха публикувани **51** материала по въпросите на българския език и езиковата култура. **28** от вече публикуваните в рубриката езикови бележки са препечатани и в сп. „Педагогика“, 2017, кн. 1 – 8. Традиционно се поддържа серията „Езикова култура“ в списание „Български език“.

1.5. Общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата

1.5.1. Практически дейности, свързани с работата на национални, правителствени и държавни институции, индустрията, енергетиката, околната среда, селското стопанство, национални културни институции и др. (относими към получаваната субсидия)

Службата *Езикови справки и консултации* към Института за български език предоставя експертна помощ по въпросите на граматиката, правописа, правоговора и пунктуацията, както и по всякакви други въпроси, свързани с книжовноезиковата теория и практика. Експертите извършват консултации по телефона в рамките на работния ден, на имейла ezikovispravki@ibl.bas.bg, както и чрез интернет справочника „Езикови справки“ и Фейсбук страницата „Езикови справки“ (над 5 500 справки през 2017 година).

Институтът поддържа страницата *Езикови справки* във Фейсбук – <https://www.facebook.com/ezikovi.spravki/> (и аналог в Туитър – <https://twitter.com/ezikovispravki>), в която няколко пъти седмично се публикуват материали от пет езикови рубрики: значение и употреба на думите; нови думи, фразеологизми;

правописни и пунктуационни правила и богатството на българските диалекти. Страницата *Езикови справки* във Фейсбук получи над 35 000 харесвания през 2017 г., а времето, за което се отговаря на поставени въпроси, е под 1 час. В Интернет справочника *Езикови справки* (http://ibl.bas.bg/ezikovi_spravki/) периодично се публикуват материали, свързани с лексиката, правописа и пунктуацията на българския език.

Институтът осигурява писмени консултации и изработва езикови експертизи, необходими за дейността на различни институции, съдебната система, фирми, медии, издателски къщи, обществени организации, частни лица. Тези експертизи се отнасят както до правописа, правоговора и пунктуацията, така и до значението, употребата, произхода и стилистичната характеристика на думите. През 2017 г. са подготвени 31 писмени становища и експертизи по важни езикови въпроси по искане на Българската академия на науките, съдебната система (Софийски градски съд, Районен съд – Пазарджик, Софийски окръжен съд, Софийски районен съд), Министерството на външните работи, Столичната дирекция на МВР, МВР – Пазарджик, Министерството на Българското председателство на Съвета на Европейския съюз, Министерството на образованието и науката, Фондация „Българска памет“, Представителството на Европейската комисия в България, Македонския научен институт, адвокатски кантори, както и на частни лица.

През 2017 г. сътрудници на Института взеха активно участие като експерти в редица комисии към държавни и правителствени институции, национални културни институции и др. Проф. д-р Анна-Чолева Димитрова и доц. д-р Лиляна Василева са членове на Научния съвет, а проф. д-р Анна Чолева-Димитрова е член на Управителния съвет на Македонския научен институт. Доц. д-р Христина Дейкова е член на Управителния съвет на Академичното сдружение „Бохемия клуб“. Проф. Анна Чолева-Димитрова е член на Факултетния съвет на Правно-историческия факултет при Югозападния университет „Неофит Рилски“. Доц. д-р Ана Кочева е член на Обществения съвет за работа с българите в чужбина към Вицепрезидента на Република България. Проф. Елка Мирчева е член на Националния комитет „Паметта на света“ към ЮНЕСКО. Проф. д.ф.н. Мариана Цибранска-Костова е член на Съвета за чуждестранна българистика.

За поредна година проф. д-р Сия Колковска участва като експерт в комисия на Министерството на образованието и науката за подготовка на тестовете за националното външно оценяване по български език и литература след 7. клас. През октомври 2017 г. проф. д-р Сия Колковска и проф. д-р Диана Благоева изнесоха лекция на тема „Актуални тенденции в развитието на българския език“ в рамките на семинар с преводачи от и на български език в Европейския парламент. През ноември 2017 г. доц. д-р Татяна Александрова и гл. ас. д-р Милен Томов изнесоха доклад на тема „За какво питат днес потребителите на Службата за езикови справки и консултации“ на Конференция на Българския езиков департамент към генерална дирекция „Писмени преводи“ на Европейската комисия на тема „10 години в ЕС: Актуални тенденции в терминологията, административния и медийния български език“. В края на годината доц. д-р Татяна Александрова проведе двудневен семинар със служители в отдел „Стенографско обслужване и текстообработка“ в Народното събрание на тема: „Актуални проблеми на правописа и пунктуацията на българския език“. Доц. д-р Руска Станчева проведе „Лекционен курс за експерти и учители по български език и литература по четивната грамотност на учениците и оценяването PISA 2018“, организиран от Министерството на образованието и науката (80 часа). Гл. ас. д-р Миглена Паланска изнесе лекция „Мястото на българския език в екскурзоводската беседа“ в рамките на ежегодната лектория, организирана от Асоциацията на екскурзоводите в България. Проф. д.ф.н. Мариана Цибранска-Костова представи лекция на тема „За буквите“ в училище „Шалом“ в гр. София.

1.5.2. Проекти, свързани с общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата и обществото, финансирани от национални институции (без Фонд „Научни изследвания“), програми, националната индустрия и пр. – до ТРИ най-значими проекта

(заглавие на проекта, програма, по която се финансира, координатор и постигнати резултати)

„Написаното остава. Пиши правилно!“ (финансиран в рамките на дейност „Въвеждане на съвременни методи в образованието и работата с младите таланти“, ПМС No 347, т. 5), ръководител проф. Св. Коева.

В рамките на проекта са извършени следните дейности:

- Организирана е втората сбирка на Форума „Изследователски подходи в обучението по български език“ на 03.11.2017 г., която събра над 120 учители по български език, учени, университетски преподаватели и експерти. Беше проведен семинар на тема „Езиковедската българистика и обучението по български език“ и кръгла маса „Как науката и образованието могат да се обогатяват взаимно?“ (16 юни 2017 година), на които участваха преподаватели по български език от Благоевград, Етрополе, Пазарджик, Пловдив, Самоков и Сливен.

- Бяха разработени и проведени две занимателни езикови игри в интернет. Образователната игра „Открий грешките!“ (<http://ibl.bas.bg/otkriy-greshkite/>), посветена на 24 май, се проведе от 26 май до 18 юни: бяха публикувани 121 снимки, регистриращи неправилна езикова употреба от различен характер, които получиха общо 1 936 гласа; Образователната игра „Играй с думите!“ (http://ibl.bas.bg/ezikova_igra2017/), посветена на Международния ден на грамотността (8 септември) и първия учебен ден, се проведе от 7 до 25 септември 2017 г.: в играта взеха участие 5 314 души, от които 776 са изиграли поне един кръг без нито една грешка.

- Съставени бяха и 600 занимателни езикови задачи в областите правопис, граматика, диалекти, чужди думи, пароними. Беше развита платформата за споделяне на учебни материали по български език *Написаното остава*, в която бяха публикувани част от материалите (http://ibl.bas.bg/napisanoto_ostava/).

- По случай 24 май на три места в центъра на София млади учени от Института за български език организираха и проведоха диктовка на открито. В периода от 17 май до 2 юни учителите по български език от Второ основно училище „Димитър Благоев“ в гр. Благоевград, ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ в с. Дъбово, ОУ „Св. Климент Охридски“ в гр. Павликени, ОУ „Христо Ботев“ в с. Баница, Професионалната гимназия по туризъм в гр. Самоков, Профилираната гимназия „Иван Сергеевич Аксаков“ в гр. Пазарджик, СУ „Васил Левски“ в гр. Гълъбово, СУ „Константин Константинов“ в гр. Сливен, СУ „Христо Ясенев“ в гр. Етрополе, ОУ „Петко Рачев Славейков“ в гр. Бургас подеха инициативата и проведоха кратки диктовки или в класните стаи с учениците, или на открито – с гражданите. Институтът за български език взе участие и в инициативата за Европейския ден на езиците, проведена се на 30.09.2017 г. в „Ринг мол – София“, заедно с двадесет и три културни и научни институции и дипломатически представителства в България. Институтът представи занимателни игри, в които участниците трябваше да предложат подходяща дума с домашен произход на мястото на дума с чужд произход.

- В рамките на проекта бяха сформирани три групи за работа с млади таланти: в гр. Сливен – СУ „Константин Константинов“ и ППМГ „Добри П. Чинтулов“, в гр. Самоков – Професионална гимназия по туризъм, в гр. Етрополе – СУ „Христо Ясенев“. Две от разработките („Изчезващите имена на цветя в буренясалата градинка на моята баба“ на Ралица Жекова и „Тихонравовият дамаскин и историята на българската книжнина и език“ на Симона Симеонова) получиха първа награда в четвъртата научна сесия на Ученическият институт на Българската академия на науките (УЧИ – БАН).

- Бяха проведени образователни викторини със занимателни задачи по български език в шест категории в: СУ „Отец Паисий“, гр. Самоков (31 март 2017 г.); Профилирана гимназия „Иван Сергеевич Аксаков“, гр. Пазарджик (26 април 2017 г.); Априловска гимназия, гр. Габрово (16 ноември 2017 г.), както и в рамките на Националната седмица на четенето, организирана от Министерството на образованието и науката, в гр.

Казанлък (13 декември 2017 г.).

Дейността по проекта „Написаното остава. Пиши правилно!“ на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките за поредна година успя да привлече вниманието на учениците и родителите, законодателите, медиите, експертите – учители, изследователи, университетски преподаватели, институциите, свързани с образованието, към огромното значение на образованието и науката (и на грамотността като тяхна предпоставка) за развитието на обществото.

2. Резултати от научноизследователската дейност през 2017 г.

Научната дейност на изследователите от Института за български език през 2017 година беше отразена в значителен брой научни публикации: **247** отпечатани научни публикации, от които **4** монографии и 1 речник, **102** публикации в реферирани и индексирани български и чуждестранни издания (от които **1** – в издание с импакт фактор), **140** публикации в нереперирани издания, **6** съвместни публикации с чуждестранни учени. Приети са за печат **88** труда. Отпечатани са **69** научнопопулярни публикации. Сътрудници на Института са членове на авторските колективи на **5** учебника (по български език) и **6** учебни помагала. Регистрираните цитирания и рецензиите за трудове на членове на Института през годината са общо **631** (цитирани публикации – **302**), от които в международни издания – **111** (**97** цитирани публикации). Регистрирани са и **44** цитирания (**4** – в чужбина) на **43** публикации на сътрудници на Института в дисертации и автореферати. Докладите, представени на конференциите, организирани от Института, са публикувани. Докладите от Международна юбилейна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ са издадени в два тома, достъпни на страницата на Института (<http://ibl.bas.bg/mezhdunarodna-yubileyna-konferentsiya-na-institutata-za-balgarski-ezik-vprof-lyubomir-andreytchin/>), а докладите от третото издание на Форума „Българска граматика“ и първото издание на форума „Изследователски подходи в обучението по български език“ са публикувани в сп. „Български език и литература“. Учени от Института са съставители и редактори на 13 издания (3 тематични сборника, 2 монографични изследвания, 3 сборника с доклади от конференции, 1 библиография и 4 броя на списание).

Висока оценка заслужават усилията на учените от Института за български език за разпространяване и популяризиране на резултатите от научната дейност както в академичните среди, така и сред по-широки кръгове от обществото. През 2017 година **56** сътрудници са участвали общо в **56** научни конференции (от които **38** международни) в страната и чужбина (в Полша, Чехия, Унгария, Украйна, Сърбия, Словения, Македония, Словакия, Румъния, Испания, Гърция, Италия, Ирландия, Белгия), като са изнесли **139** доклада.

Много от учените от Института членуват в престижни национални и международни експертни научни организации (**22** участия в **17** организации: комисии към Международния комитет на славистите: Комисия по етимология, Комисия за „Общославянски лингвистичен атлас“, Комисия по диалектология, Комисия по компютърна обработка на ръкописи и старопечатни книги, Комисия по корпусна лингвистика, Етнолингвистична комисия, Комисия по лексикология и лексикография; Международна комисия на Европейски лингвистичен атлас; Български национален комитет по балканистика). Проф. Светла Коева е член на Съвета за езикови ресурси към проекта „Координиране на езиковите ресурси в Европа“. Учени от Института са членове на 26 научни организации: Съюз на учените в България, Българско лексикографско дружество, Академично сдружение „Бохемия клуб“, Македонски научен институт, Фондация „Проф. д-р Максим Младенов“, Българска асоциация по компютърна лингвистика, Асоциация на византинистите и медиевистите в България, Международно социолингвистично дружество, Bulgarian Artificial Intelligence Association, Global Wordnet Association, Forshungsgruppe Namen, Societas Linguistica Europaea, The Association for Computational Linguistics, United Nations Group of Experts on Geographical Names – Working Group on Exonyms, Gesellschaft für deutsche Sprache – Висбаден, Германия,

Мрежа за високи постижения META-NET (META-NET Network of Excellence), Waldemar Ceran Research Centre for the History and Culture of the Mediterranean Area and South-East Europe, European Federation of National Institutions for Language, International Federation for Information Processing, European Language Resources Coordination, Международна Научно-исследователска федерация „Обществена наука“, Slavic Linguistics Society.

Учените от Института са членове на национални и международни редакционни колегии и редакционни съвети (**18** учени в **21** издания: сп. „Български език“, сп. „Балканско езикознание“, Известия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, сп. „Българска реч“, сп. „Македонски преглед“, сп. „Проглас“, сп. „Чуждоезиково обучение“, „Списание на Българската академия на науките“, Zeszyty Cyrilo-Methodiańskie, Rocznik Slawistyczny, Południowosłowiańskie Zeszyty Naukowe, Gwary dziś, Patrologia Slavica, Україна в Централно-Східній Європі, Infotheca, Papers of BAS, Advances in Consciousness Research, Consciousness and Emotion, сп. „Научный диалог“, Lingvisticae Investigationes: International Journal of Linguistics and Language Resources, сп. „Славянский мир в третьем тысячелетии“).

15 учени са били членове на девет организационни и програмни комитети на научни форуми у нас и в чужбина: Международна юбилейна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Форум „Българска граматика“, Форум „Изследователски подходи в обучението на български език“, Научна конференция „Наука и лъженаука – борба в името на истината“, „Тракия през призмата на етнолингвистиката“, 9th International Conference NLP, Corpus Linguistics, Terminology, e-Terminology, Electronic lexicography in the 21st century: Lexicography from scratch, 50 Congreso Internacional do Atlas Linguarum Europae (ALE), NooJ 2017 International Conference.

14 хабилитирани сътрудници на Института са участвали в научни журита в конкурси за академични длъжности и научни степени в различни български университети, както и в институти на БАН, като са подготвени **11** рецензии и **27** становища по различни процедури. **11** хабилитирани сътрудници са участвали в **18** изпитни комисии в рамките на Академията и извън нея.

Учените от Института бяха удостоени с шест награди, сред които три златни значки на Института за български език – на проф. д.ф.н. Максим Стаменов, проф. д-р Елка Мирчева и доц. д-р Ангел Пачев. Награди за книга на годината за 2016 г. на Института за български език получиха авторските колективи на „Български диалектен атлас. Обобщаващ том. IV. Морфология“ и „Официален правописен речник на българския език. Глаголи“. Доц. д-р Ана Кочева-Лефеджиева е носител на награда „Благодарница“ от Основно училище „Н. Вапцаров“, гр. Струмица.

2.1. ЕДНО най-значимо научно постижение

Критериите, използвани за избора на постижение в различните категории сред многобройните научни трудове на учените от Института за български език, заслужаващи да бъдат отличени, са:

- Трудът е резултат на планова тема на Института;
- Трудът е резултат на колективна планова разработка;
- Трудът е публикуван (включително електронно) и носи гриф на Института;
- Трудът разглежда по-обща проблеми или описва по-голямо количество езикови данни;
- Трудът представя различни подходи на анализ;
- Трудът е награден;
- Трудът е получил допълнително финансиране;
- За труда има публикувана положителна рецензия.

Д. Борисова, М. Гарова, Хр. Дейкова, Л. Димитрова-Тодорова, Д. Михайлова, М. Рачева, Т. Ат. Тодоров. Български етимологичен речник, том VIII (тѐсам – фякалка). София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2017. 886 с. ISBN 978-954-322-890-4 (т. VIII)

„Българският етимологичен речник“ е единственият по рода си у нас академичен труд за цялостно проучване на произхода на българската лексика – общонародната и диалектната лексика от всички краища на българското езиково землище. В речника се представя богатата информация за произхода на думите, като се отчитат в максимална пълнота както по-старите, така и най-новите научни достижения в областта на българската, славянската, индоевропейската и балканската етимология.

В поредния VIII том се включват думи с начално т-, у- и ф-, като голяма част от тях получават етимологично обяснение за първи път, а при друга част се правят поправки и допълнения на съществуващи етимологии. Конкретните научни резултати допринасят както за високите научни постижения в тази област, така и за разширяване и обогатяване на хуманитарното знание и в частност на знанието за родния български език и за историята на българския народ.

2.2. ЕДНО най-значимо научноприложно постижение

Д. Благоева, С. Колковска, Н. Костова, Ил. Кунева, П. Легурска, М. Паланска, Ив. Панчев, В. Сумрова. *Написаното остава. Пиши правилно!*, в. „Аз-буки“, 2017.

През 2017 г. в ежеседмичната рубрика на Института за български език *Написаното остава. Пиши правилно!* във в. „Аз-буки“ бяха публикувани 51 материала по въпросите на българския език и езиковата култура. 28 от вече публикуваните в рубриката езикови бележки са отпечатани и в сп. „Педагогика“, 2017. Публикациите са дело на различни сътрудници от Института и по достъпен начин разясняват въпроси, свързани с българския правопис, граматика, лексика и пунктуация. Достъп до материалите се дава и в интернет справочника на Института „Езикови справки“. Значителна част от тях се публикуват и във Фейсбук профила на Института „Езикови справки“. Публикациите възстановяват традицията, чието начало е поставено от патрона на Института чл.-кор. Любомир Андрейчин, да се предоставя по ясен, достъпен и занимателен начин на широката публика информация, свързана с българския правопис, граматика, лексика и пунктуация.

3. Международно научно сътрудничество на звеното

Учените от Института за български език си сътрудничат с колеги от научни и образователни институции в славянските и балканските страни, страните, в които са развити българистичните изследвания, както и в рамките на съвместни проекти с университети и научни центрове в Европа.

3.1. Договори и спогодби на ниво академии

Основните партньори в междуакадемичното сътрудничество на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ са академиите на науките предимно на славянските страни. През 2017 г. продължи сътрудничеството с:

- Чешката академия на науките, Института по славистика:

По проекта „Съвременни лексикални ресурси за българската и чешката неология – теоретични и научно-приложни аспекти“ през 2017 г. беше изготвен модел за българско-чешка и чешко-българска двуезична неологична база от данни; беше разработена концепция за следващ, трети по ред академичен речник на новите думи в българския език; подготвен е словникът на речника с над 5 000 заглавни думи.

- Полската академия на науките, Института по славистика:

Проектът „Българско-полски лексикални паралели“ приключи през 2017 г. с публикуването на сборника „Българско-полски студии“ (София: Авангард Прима, 2017. 148 с. ISBN 978-619-160-903-1). В рамките на проекта бяха проведени съпоставителни изследвания в областта на българското и полското словообразуване, неология и синтаксис.

- Словашката академия на науките, Института по славистика „Ян Станислав“:

През 2017 г. приключи работата по последния, трети том, на „Българско-словашкия речник“.

- Словашката академия на науките, Института за езикознание „Л. Щур“:

Със съвместен сборник под заглавие *Jazyk a kultúra v slovanských súvislostiach. Zo*

slovanskej etnolingvistiky. Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava, 2017. SK ISBN 978-80-8948903209; BG ISBN 978-954-92489-8-2, приключи работата по българско-словашкия проект „Модел на съпоставително изследване на фрагменти от народната култура на българи и словаци“.

- Словашка академия на науките, „Институт за езикознание „Л. Щур“:

Приключи работата по проекта „Компютърни лексикографски подходи, използвани за словашки и български речници и справочни издания“, по който през 2017 г. бяха публикувани три статии в престижни международни издания (едно от които с импакт фактор).

- Румънската академия, Института за изкуствен интелект „Михай Дръгънеску“:

В рамките на проекта „Обогатени бази от знания за български и румънски“ е извършено автоматично идентифициране на морфосемантични релации в Българския и Румънския уърднет, като са открити възможни морфосемантични релации между над 26 000 деривационно свързани думи за български и приблизително толкова за румънски.

- Румънската академия, Института за лингвистика „Й. Йордан – А. Росети“:

С проекта „Диастратичното вариране в речника на стария български и на стария румънски език“ беше положено началото на съпоставителни лексиколожки диахронни изследвания върху материал от средновековната книжнина. По проекта „Европейски лингвистичен атлас“ продължи работата по картата „Названия за ръж“ и проверките по 4 карти за територията на разпространение на различните езици на континента Европа.

3.2. Договори и спогодби на институтско ниво

През 2017 г. учените от Института за български език работиха по научни проекти в сътрудничество с учени и научни структури от други европейски страни в рамките на междуинститутски договори и спогодби. По проекта „Диалектни атласи“ и в двата труда – *Европейски лингвистичен атлас* – по проект по ЕБР с партньори от Румънската академия и още 24 страни от Европа, и *Общославянски лингвистичен атлас* – по международен проект с партньори от всички славянски страни, се извършва електронно картографиране и обработка на информацията. По проекта „Общославянски лингвистичен атлас“ се работи по 18 карти, извършват се проверки на 60 карти за територията на разпространение на славянските езици. По проекта „Европейски лингвистичен атлас“ се работи по 1 карта, извършват се проверки на 4 карти за територията на разпространение на различните езици на континента Европа.

Сътрудници на Института са национални делегати в четири Акции по програма COST: проф. д-р Светла Коева в PARSEME (*PARSing and Multi-word Expressions* – ICT COST, IC1207), в която участват представители от 30 държави; проф. д-р Светла Коева и проф. д-р Диана Благоева – в eNel (*European Network of e-Lexicography* – ISSH COST action IS1305), в която участват представители от 28 държави, проф. д-р Светла Коева – в European Network for Combining Language Learning with Crowdsourcing Techniques, CA COST Action CA 16105, 2017 – 2021; гл. ас. д-р Велислава Стойкова – в Semantic keyword-based search on structured data sources (KEYSTONE), COST Action IC1302, 2013 – 2017

През 2017 г. в рамките на договори за двустранно сътрудничество в Института гостуваха 27 чуждестранни учени от 11 страни: Полша, Чехия, Словакия, Румъния, Русия (от тях 13 – по двустранни споразумения по механизма ЕБР, 3 – по проект на Фонд „Научни изследвания“, 6 – финансирани по проект към Фонд „Научни изследвания“ по процедурата за подкрепа за провеждане на международни научни форуми в Република България, един – за сметка на изпращащата институция, и 4 – със собствено финансиране).

Участие в различни инициативи на Института (семинари, конференции) с международно участие взеха представители на: Университета на Осло, Университета на Белград, Института за изкуствен интелект и Института за лингвистика към Румънската академия, Института по славянознание към Руската академия на науките, Института по славистика към Чешката академия на науките, Норвежкия научно-технически университет, Института по славистика към Полската академия на науките, Украинския езиково-

информационен фонд на Народната академия на науките на Украйна, Университета по социални и хуманитарни науки във Варшава, Запорожкия държавен медицински университет, Венецианския университет Ка' Фоскари, Института за словашки език към Словашката академия на науките, Шльонския университет в Катовице, Вроцлавския технологичен университет и Държавната комисия по литовски език.

3.3. Международни проекти

Проектът „Координиране на езиковите ресурси в Европа“ (Language Resources Coordination – ELRC) цели развитието на автоматичния превод за целите на многоезиковото общуване, размяната на документи и друго езиково съдържание между администрацията, гражданите и компаниите от Европейския съюз. В рамките на проекта се събират големи по обем колекции от паралелни и едноезикови преводни документи и терминологични ресурси, които ще осигурят критична маса от тренировъчни и тестови данни за усъвършенстване на системата за автоматичен превод на Европейската комисия. Проектът е първата по рода си общоевропейска инициатива, в която участват всички страни членки на Европейския съюз, Исландия и Норвегия.

Значим международен проект с участието на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“

Проект „Автоматичният превод на Механизма за свързване на Европа за Председателството на Съвета на ЕС“ (CEF Automated Translation for the EU Council Presidency), финансиран от Connecting Europe Facility (CEF), Telecommunications Sector Programme (Механизъм за свързване на Европа, Програма на Сектор Телекомуникации), номер 2016-EU-IA-0121 I, ръководител проф. д-р Светла Коева.

Проектът се изпълнява от колектив на Секцията по компютърна лингвистика към Института за български език, Университета на Виена и латвийската компания за автоматичен превод „Тилде“. Целта на проекта е да се подпомогне многоезиковата комуникация по време на Председателството на Съвета на Европейския съюз на Естония, България и Австрия чрез интегриране на платформата за автоматичен превод eTranslation (<https://ec.europa.eu/cefdigital/wiki/display/CEFDIGITAL/eTranslation>) на „Механизма за свързване на Европа“ в разнообразни дигитални услуги за автоматичен превод и разработване на автоматичен превод между естонски, български, немски и английски, базиран на невронни мрежи.

Приложенията за автоматичен превод (онлайн превод на текстове, документи, уеб страници, и интеграция на автоматичен превод в системата за компютърно подпомогнат превод „Традос“), които предлага проектът, отговарят на нуждите на различен тип потребители (публичната администрация, преводачи, журналисти, широката общественост). Онлайн приложенията за автоматичен превод могат да се използват във всички случаи, в които е необходимо бързо разбиране на съдържанието на даден документ, а приложенията за компютърно подпомогнат превод – за подобряване на ефективността на работата на професионалните преводачи и на публичната администрация.

Приложенията за автоматичен превод са достъпни на адрес: translate2018.eu, както и от интернет страницата на Българското председателство на Съвета на Европейския съюз (<https://eu2018bg.bg/en/translation>).

4. Участие на звеното в подготовката на специалисти

Институтът за български език е водещ център за изследвания в областта на българския език с дългогодишни традиции в обучението на докторанти. В Института се обучават редовни и задочни докторанти по докторските програми „Български език“ и „Общо и сравнително езикознание“. През 2017 година в Института са се обучавали **тринайсет** докторанти: **шестима** в редовна докторантура, **шестима** в задочна докторантура и **един** на самостоятелна подготовка, с ръководители проф. д.ф.н. М. Цибранска-Костова, проф. д-р Св. Коева, проф. д-р Анна Чолева-Димитрова, доц. д-р Христина Дейкова, доц. д-р Руска Станчева, доц. д-р Палмира Легурска, проф. д-р Лучия Антонова-Василева, доц. д-р Ана

Кочева-Лефеджиева. Проф. д-р Анна Чолева-Димитрова е научен ръководител и на докторант към Югозападния университет „Неофит Рилски“, а проф. д-р Светла Коева е научен ръководител на дипломант към Факултета по математика и информатика на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. **11** учени от Института са участвали в **17** изпитни комисии в четири университета и научни институции, а **14** учени са подготвили **11** рецензии и **27** становища по процедури за образователно ниво, научни степени и академични длъжности.

Учените от Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ активно участват в преподавателска дейност в български университети: Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Нов български университет, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград, Докторантското училище към БАН. Изнесени са лекционни курсове в бакалавърски и магистърски програми във висши учебни заведения (**451** часа в рамките на 11 лекционни курса, изнесени от 6 лектори и 96 часа в рамките на 4 спецкурса, изнесени от 4 лектори) – проф. д.ф.н. М. Стаменов, проф. д.ф.н. М. Цибранска-Костова, проф. д-р Св. Коева, проф. д-р А. Чолева-Димитрова, гл. ас. д-р М. Томов, гл. ас. д-р М. Тодорова, гл. ас. д-р В. Стойкова, гл. ас. д-р Цв. Димитрова. Проведени са и упражнения и семинари във висши учебни заведения (общо **276** часа в рамките на 5 курса, изнесени от 5 лектори): проф. д-р Св. Коева, гл. ас. д-р Мария Тодорова, гл. ас. д-р М. Михайлова-Паланска, гл. ас. д-р К. Ушева, Б. Ризов. Проф. д.ф.н. Мариана Цибранска-Костова, проф. д-р Елка Мирчева, и проф. д-р Лучия Антонова-Василева проведоха спецкурсове, а гл. ас. д-р Ванина Сумрова – курс по български език за чужденци към Докторантското училище на БАН. Гл. ас. д-р Катерина Ушева води подготвителния курс по български език за чужденци към Югозападния университет „Неофит Рилски“.

Доц. д-р М. Димитрова е лектор по български език и българска култура в Университета „Екс-Марсилия“, Франция, доц. д-р Кирил Първанов – в Държавния университет „Ориентале“, гр. Неапол, Италия, а гл. ас. д-р Николай Паскалев – в Букурещкия университет, Румъния.

По програмата за обучение на студенти в рамките на проект BG05M2OP001-2.002-0001 „Студентски практики – Фаза 1“ по ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“ през отчетната година в Института бяха обучавани **29** студенти. Проф. Светла Коева е ръководител на един специализант от Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

В изпълнение на националната програма „Роден език и култура зад граница“ на Министерството на образованието и науката, Министерството на външните работи и сдружение „Хоризонти“ – Охрид, за поредна година бяха проведени летни курсове за кандидат-студенти по български език и литература в Република Македония с участието на доц. д-р Георги Митринов (70 часа). Сътрудници на Института (проф. д-р Лучия Антонова-Василева, доц. д-р Илиана Гаравалова, по 206 часа) участваха като преподаватели в Курс по български език, история и култура за кандидат-студенти от български произход от Република Косово (с. Речане, Призренско), организиран от Културно-просветното дружество на българите в Жупа с помощта на Министерството на образованието и науката и Посолството на Република България в Прищина. Доц. д-р Ана Кочева-Лефеджиева участва в семинари за ученици от българската диаспора, организирани от Фондация „Българска памет“ във Варна и Банско (24 часа).

През 2017 г. Институтът проведе два курса за повишаване на професионалната компетентност на учители по български език на тема: „Синтаксис и пунктуация“ и „Езикови ресурси и технологии в помощ на обучението по български език“.

5. Иновационна дейност и анализ на нейната ефективност

5.1. Осъществяване на съвместна иновационна дейност с външни организации и партньори, вкл. поръчана и договорирана с фирми от страната и чужбина

Няма.

5.2. Извършен трансфер на технологии и/или подготовка за трансфер на

технологии по договор с фирми, данни за полученото срещу това заплащане; данни за реализираните икономически резултати във фирмите (работни места, печалба, производителност, дял от новите продукти в общия обем на продажбите и т.н.)

Няма.

6. Стопанска дейност

6.1. Осъществяване на съвместна стопанска дейност с външни организации и партньори

Няма.

6.2. Отдаване под наем на помещения и материална база

Институтът отдава под наем площ с общ размер 16,5 кв.м.

6.3. Сведения за друга стопанска дейност

Няма.

7. Кратък анализ на финансовото състояние на звеното за 2017 г.

Информацията е изготвена по данни, предоставени от главния счетоводител на Института за български език Мария Петрова.

Разпределената субсидия в началото на годината е 1 016 375 лв. Предоставената фактически субсидия е в размер на 1 023 626 лв. Утвърдената планова численост на персонала за 2017 г. е 81 щатни бройки, а фактически заетите бройки са средно 74. Средната годишна брутна работна заплата е 9 996 лв.

Субсидията се разпределя основно за следните разходи:

Фонд работна заплата – 858 084 лв.

Обезщетения – 4 483 лв.

Осигуровки от работодател – 128 000 лв.

Такса битови отпадъци – 1 418 лв.

Стипендии на докторанти – 31 950 лв.

Изразходваните средства за процедури (защита на научна степен) – 13 200 лв. и 50% от платения данък сгради – 1 418 лв. са преведени като вътрешен трансфер от партията „Развитие“.

Бюджетната субсидия е изразходвана за заплати и осигурителни вноски на персонала по трудови правоотношения, стипендии на докторантите, обезщетения по Кодекса на труда, за провеждане на процедури – „доктор“, „професор“, „доцент“ и „главен асистент“, за заплащане на режийните разходи и неотложни ремонти. Към края на годината Институтът за български език няма неизплатени задължения към доставчици на стоки и услуги.

Приходите на Института са на обща стойност 23 054 лв. Те са основно от собствени дейности – 18 575 лв., и от договори по международни програми – 4 479 лв.

През 2017 г. Институтът е получил трансфери от сключени договори с Фонд „Научни изследвания“ за обща стойност 110 845 лв., както и 11 561 лв. по проекти с Министерството на образованието и науката. Получени са и 96 017 лв. по проектни на БАН, от които 46 827 лв. за различни етапи на *Програмата за подпомагане на младите учени в БАН* и 49 190 лв. по договор „Въвеждане на съвременни методи в образованието и работата с младите таланти“.

През 2017 г. Институтът за български език е получил 128 438 лв. по проекта „Автоматичният превод на Механизма за свързване на Европа за Председателството на Съвета на Европа (CEF Automated Translation for the EU Council Presidency)“.

8. Издателската и информационната дейност на звеното за 2017 г.

Показателен факт за изследователската активност на учените от Института за български език е значителният брой публикации (монографии, речници, студии, статии, научно-популярни публикации, учебници и учебни помагала и др.), излезли от печат през 2017 година (327) и приети за печат (91).

Двете издавани от Института за български език списания – „Български език“ и „Балканско езикознание“, се нареждат сред най-престижните и търсени издания по

българско и балканско езиковедие. В тях публикуват свои трудове не само учени от Института, но и специалисти от други научни центрове към БАН, от много български университети, а също и учени от чужбина.

През 2017 г. продължи традицията отделните броеве на сп. „Български език“ да се подготвят на тематичен принцип (кн. 1 – „Етнолингвистика и лингвокултурология“, кн. 2 – „Въпроси на съвременния български език“, кн. 3 – „Нови изследвания върху българската лексика“, кн. 4 – „Нови ономастични изследвания“). Редовно се поддържат рубриците „Езикова култура“ и „Рецензии и обзори“, а два пъти годишно се представя Библиография на българска езиковедска литература. Списание „Български език“ се реферира в следните бази данни: European Reference Index for the Humanities (ERIH Plus), –Linguistics Bibliography Online (BRILL), Linguistics & Language Behavior Abstracts – PRO-QUEST), National Agency for the Evaluation of Universities and Research Institutes (ANVUR) – Италия, Information Matrix for the Analysis of Journals (MIAR), eLIBRARY.RU.

През 2017 г. сп. „Балканско езиковедие“ подготви и издаде том 56 (общо 275 стр.). Първата книжка, посветена на 75-ата годишнина от основаването на Института за български език, съдържа 10 езиковедски материала и 2 рецензии. Втората книжка също е юбилейна и е посветена на 75-ата годишнина от рождението на проф. Васил Райнов. Тя съдържа 14 оригинални научни публикации. Сп. „Балканско езиковедие“ е включено в следните бази данни: ANVUR, BRILL Linguistic Bibliography, ERIH Plus, L'Année philologique, MIAR, MLA International Bibliography – Pro-Quest, EBSCO Host.

През 2017 година излезе от печат книга XXX на годишника „Известия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, която съдържа осем студии и една статия от 11 автори – сътрудници на Института, и един от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Годишникът е приет за индексирание в **Российский индекс научного цитирования (РИНЦ)**.

През изтеклата година беше извършена проверка на 10% от библиотечния фонд на ИБЕ. Фондът на библиотеката е нараснал с общо **209** библиотечни единици: 81 книги и 128 книжки от периодични издания. Посещенията в библиотеката през 2017 година са **3 570**, а използваните библиотечни документи – **14 335**.

Институтът за български език беше организатор и съорганизатор на три национални и международни научни форуми, проведени през 2017 г. На Международната юбилейна конференция по случай 75-ата годишнина на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, която се проведе на 15 и 16 май 2017 г., бяха представени 59 доклада и 11 постера. Конференцията събра над 160 участници (докладчици и гости), включително 22 чуждестранни участници от 10 страни. Приветствия бяха поднесени от Председателя на Българската академия на науките акад. Юлиан Ревалски (който връчи Почетен плакет „Марин Дринов“; Представителството на Европейската комисия в България и Българския езиков департамент на Генерална дирекция „Писмени преводи“; извънредния и пълномощен посланик на Република Малта за България и Румъния Н. Пр. проф. Лино Бианко; Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“; Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“; Ректора на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“; Ректора на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“; Ректора на Югозападния университет „Неофит Рилски“; Ректора на Университета по хранителни технологии – гр. Пловдив. Поздравения бяха поднесени от името на: директора на Дирекция „Информационни технологии“ към Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията и от директора на Националното издателство за образование и наука „Аз-буки“; директора на Института по славистика към Руската академия на науките; директора на Славистичния институт „Ян Станислав“ на Словашката академия на науките и председател на Словашкия комитет на славистите, както и от Директора на Института за литература при БАН, Директор на Института по балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“ при БАН, Директора на Института за исторически изследвания при

БАН, Директора на Института за изследване на изкуствата при БАН, Декана на Филологическия факултет на Пловдивския университет, Декана на Филологическия факултет при Югозападния университет „Неофит Рилски“, Директора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Филиал – Смолян, както и от Колегиума на Катедрата по български език и литература на Русенския университет „Ангел Кънчев“, Катедрата по български език на Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и от Председателя на Македонския научен институт доц. Александър Гребенаров. Сборникът с докладите от конференцията е достъпен на страницата на Института: <http://ibl.bas.bg/mezhdunarodna-yubileyna-konferentsiya-na-instituta-za-balgarski-ezik-vprof-lyubomir-andreytchinv/>.

В рамките на честването на 75-ата годишнина от основаването на Института за български език беше организирана изложбата „Словото“, посветена на празника на Института и празника на българската просвета и култура и на славянската писменост 24 май (12 – 31 май 2017 г.).

Институтът за български език беше организатор, заедно със Софийския университет „Св. Климент Охридски“, на четвъртото издание на Форума „Българска граматика“ на тема „Интердисциплинарността в изследванията на българския език“ (<http://ibl.bas.bg/forum-ybalgarska-gramatikav-2017/>), който се проведе на 26 октомври 2017 г. Бяха представени 12 доклада на учени от Българската академия на науките (академик Михаил Виденов), Нов български университет, Норвежкия научно-технологичен университет, Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Университета за архитектура, строителство и геодезия (УАСГ), Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ).

9. Информация за Научния съвет на Института за български език

Прилага се.

10. Копие от Правилника за работа в Института за български език

[http://ibl.bas.bg/wp-](http://ibl.bas.bg/wp-content/uploads/2014/09/Pravilnik_za_ustroystvoto_i_deynostta_IBE.pdf)

[content/uploads/2014/09/Pravilnik_za_ustroystvoto_i_deynostta_IBE.pdf](http://ibl.bas.bg/wp-content/uploads/2014/09/Pravilnik_za_ustroystvoto_i_deynostta_IBE.pdf)

11. Списък на използваните в отчета и приложенията към него съкращения

Прилага се.

Приложения към Годишния отчет на Института за български език за 2017 година:

1. Протокол от заседанието на Общото събрание и Научния съвет на Института за приемане на отчета.
2. Информация за Научния съвет на Института за български език.
3. Списък с публикациите и цитиранията (генерирани от системата SONIX).
4. Списък на използваните в отчета и приложенията към него съкращения.
5. Илюстрации, отразяващи съществени моменти от дейността на Института през 2017 г. (според указанията по т. 1.5, 2.1, 2.2 и 3), придружени с кратък текст.
6. Попълнена справка за персонала за 2017 година.

22 януари 2018 година

Проф. Светла Коева,
директор на Института за български език